

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Тичини Дмитра Михайловича на дисертацію Сизоненка Антона Степановича «Теорія та практика запобігання злочинності неповнолітніх в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дисертації. Прискорення процесів європейської інтеграції України потребує впровадження у правоохоронну практику не лише сучасних форм і методів протидії злочинності, а й визнаних світовим співтовариством стандартів захисту прав і свобод людини. Реальні демократичні перетворення є невід'ємними від гуманізації соціальних відносин, адже людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Саме тому перебіг реалізації державної політики у сфері захисту дитинства тривалий час турбує не лише вчених-юристів і правоохоронців-практиків, а й широкі верстви населення.

Дитина є об'єктом підвищеної уваги з боку родини, суспільства, держави. Внаслідок фізичної і розумової незрілості людина до набуття повноліття потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист з моменту народження. Укладачі Конвенції ООН «Про права дитини» (1989 р.) цілком обґрунтовано вважають, що основним осередком суспільства і природним середовищем для зростання і благополуччя дітей є сім'я, де неповнолітнім мають бути надані необхідні захист і сприяння, для того щоб такі особи могли повністю покласти на себе зобов'язання в рамках суспільства (закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (1995 р., із змінами та доповненнями 2018 р.)). Дитина має бути повністю підготовлена до самостійного життя в

суспільстві та вихована в душі гуманістичних ідеалів, і особливо в душі миру, гідності, терпимості, свободи, рівності і солідарності. Втім ані родина, ані суспільство не завжди здатні створити відповідні умови розвитку та виховання неповнолітнього члена соціуму. Суб'єкти соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю в процесі своєї професійної діяльності здійснюють заходи з виявлення сиріт, безпритульних дітей та дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, надають їм комплекс послуг у межах повноважень, визначених законодавством, інформують інших суб'єктів, органи опіки та піклування в разі необхідності здійснення комплексних заходів щодо захисту прав та інтересів дитини та надання підтримки батькам чи притягнення їх до відповідальності. Але приведені положення законодавства не завжди знаходять належне втілення через низку соціально-економічних причин. При цьому іноді навіть належне піклування з боку батьків або державних закладів не здатне врахувати психологічні особливості окремих психотипів дитини. Наведені фактори стають причиною певних соціально-негативних явищ, які або завдають шкоди безпосередньо дитині, або породжуються нею та спрямовуються на інші охоронювані законом соціальні цінності. Проте як перший, так і другий варіант спричиняють деформацію розвитку особистості, тягнуть негативні наслідки, які можуть зумовлювати поведінку людини у майбутньому.

З метою упровадження в Україні таких міжнародних та європейських стандартів з охорони прав дитини, наша держава взяла на себе низку зобов'язань щодо забезпечення належного психічного і фізичного розвитку дітей, їх захисту від будь-яких відхилень нормативно врегульованої поведінки. Водночас існує багато викликів, пов'язаних з необхідністю самореалізації та розвитку потенціалу осіб віком до 18 років, їх участі та інтеграції у суспільне життя, що розвиватиме національну свідомість на основі суспільно-державних цінностей та відповідального громадянства, надаватиме можливості для успішної реалізації і соціалізації, підвищить рівень громадянських компетентностей, спроможність бути самостійним, життєстійким, активним, патріотичним і відповідальним учасником суспільного життя.

Однак, на сьогодні окрім вищевикладеного, складною кримінологічною проблемою в умовах воєнного стану є питання про кримінальну протиправність дітей, яка обумовлена посиленням агресивності та жорстокості поведінки й підвищеною суспільною небезпекою її наслідків. Незважаючи на те, що даний вид злочинності у жодному суспільстві не має домінуючого характеру, її рівень і структура є показниками морального здоров'я суспільства, індикаторами духовності, ставлення до основних людських цінностей у майбутньому. Необхідність виділення для самостійного кримінологічного дослідження проблем запобігання злочинності неповнолітніх пояснюється тим, що є потреба концептуального визначення питань: налагодження координації правозастосовної, виховної, інформаційної роботи за участю державних органів, установ й організацій, інститутів громадянського суспільства, працівників, які працюють з дітьми; зниження рівня правопорушень серед дітей, активізувавши правову освіту та їх участь у суспільно значущій громадській діяльності; забезпечення ефективного правосуддя щодо дітей, які вчинили правопорушення, з урахуванням вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку; сприяння розвитку відновного правосуддя; створення ефективної системи реабілітації дітей, які вчинили правопорушення, з метою їх виправлення та ресоціалізації.

У той же час, однією з умов розвитку України як демократичної правової держави європейського зразка є якісне оновлення системи кримінальної юстиції, інституції якої здатні забезпечити охорону прав і свобод людини, боротьбу зі злочинністю, захист інтересів суспільства та держави, у тому числі передбаченими законом засобами поліцейської діяльності. Під час реалізації Кримінального процесуального кодексу України (2012) докорінно змінено модель кримінального провадження, правовий статус його учасників, процесуальну форму досудового розслідування та судочинства загалом. У зв'язку з приведенням кримінального процесуального законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів, особливої актуальності набуває ґрунтовне дослідження правових механізмів функціонування ювенальних підрозділів

Національної поліції України, на які, згідно з компетенцією, покладено завдання щодо запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються дітьми.

Таким чином, вимоги сьогодення й сучасний стан реформування органів правопорядку, розвитку громадських інституцій тощо, потребує постійного розвитку кримінологічного напрямку, а проблема розробки та впровадження заходів запобігання кримінальним правопорушенням, незважаючи на численні концептуальні підходи до її розв'язання, залишається нагальною. Без цього неможливо забезпечити якісно новий, що обумовлений об'єктивними параметрами соціальної та кримінальної ситуації, рівень цілеспрямованої запобіжної діяльності.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження виконана відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020), Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526); Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року (постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 453), Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 1335), Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 р. № 579), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454).

Підсумовуючи зауважу, що обрана тема дисертаційного дослідження *Сизоненка Антона Степановича «Теорія та практика запобігання злочинності неповнолітніх в Україні»* є своєчасною та важливою, в якій розв'язано науково-прикладну проблему запобігання злочинності неповнолітніх за допомогою кримінологічного інструментарію, що полягає у формуванні цілісної концептуальної моделі з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими. Автором використано значну кількість вітчизняних та іноземних літературних джерел, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України. Список використаних джерел складає 352 найменування.

У роботі охарактеризовано наукові підходи до визначення ювенальної злочинності та її ознак; досліджено стан наукової розробки проблеми запобігання ювенальній злочинності в Україні; проаналізовано міжнародно-правові стандарти запобігання ювенальній злочинності; окреслено сучасний стан, структуру, динаміку ювенальної злочинності; охарактеризовано детермінанти, що впливають на вчинення неповнолітніми кримінальних правопорушень; охарактеризовано неповнолітніх, які вчиняють кримінальні правопорушення; проаналізовано й конкретизовано віктимологічні ознаки та властивості жертв кримінальних правопорушень, що вчиняються неповнолітніми; досліджено нормативно-правове забезпечення діяльності державних органів і громадських об'єднань у сфері запобігання ювенальній злочинності; проаналізовано організаційне забезпечення запобігання ювенальній злочинності; проаналізовано систему запобігання злочинності неповнолітніх в Україні та обґрунтовано пропозиції щодо її вдосконалення; узагальнено основні результати проведеного дослідження й обґрунтовано концептуальні засади вдосконалення ювенальної кримінологічної політики; розроблено пропозиції

з удосконалення національного кримінального законодавства в частині унормування процесу запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються неповнолітніми.

Аналіз вищеназваного підходу до проблеми дослідження засвідчив, що в цілому дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати, зокрема з урахуванням сучасних тенденцій розвитку кримінологічної науки вироблено унітарний підхід до актуалізації, уточнення й унормування механізму запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються неповнолітніми в Україні, заснований на сучасних тенденціях державотворення та апробованій міжнародній правовій платформі

До основних наукових результатів, що становлять її новизну, на думку опонента належать такі:

– розроблено концепцію запобігання ювенальній кримінально протиправній діяльності, метою якої є вироблення універсального, персоніфікованого підходу до виправлення девіантної поведінки дитини, заснованого на ряді міжнародних та європейських рекомендацій і стандартів здійснення правосуддя щодо дитини. Концепцією також удосконалено коло суб'єктів, у повноваження яких входить протидія кримінальним правопорушенням, які вчиняються дітьми, та передбачено актуальні теоретико-прикладні напрями, скеровані на зниження кількісних показників таких суспільно небезпечних діянь;

– введено в науковий обіг поняття «ювенальна злочинність» як негативне соціальне явище, що проявляється в систематичному вчиненні кримінальних правопорушень особами у віці 14–17 років, характеризується певними кількісними та якісними показниками й зумовлене рядом специфічних соціально-психологічних детермінантів, і наголошено, що сучасна вітчизняна кримінально-правова доктрина потребує доопрацювання в частині вдосконалення понятійно-категорійного апарату, а також визначення алгоритму взаємодії держави з неповнолітніми, що дозволить якісно підійти до побудови стратегій ювенального кримінологічного запобігання;

– обґрунтовано напями створення системи ювенального правосуддя, яка включатиме не тільки спеціалізовані органи й служби у справах дітей, спеціальні установи та заклади, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень, а й адвокатів, органи досудового розслідування, суди та суддів під час здійснення правосуддя, які покликані враховувати фізіологічні, психологічні особливості дітей під час досудового розслідування, судового розгляду кримінальних проваджень, що сприятиме мінімізації вчиненню ними кримінальних правопорушень, виправленню та перевихованню;

– на основі аналізу офіційної статистики за 2005–2023 рр. доведено, що в умовах воєнного стану, пандемій, у процесі тенденції постійного скорочення чисельності правопорушників, які належать до наймолодших вікових груп, викликають занепокоєння якісні показники ювенальної злочинності, обумовлені суттєвими соціальними й моральними проблемами в дитячому середовищі, неефективністю реалізації державної політики щодо дітей і молоді, все більшу орієнтацію неповнолітніх на корисливі та насильницькі злочини (крадіжки, грабежі, розбої, зґвалтування) та появу «нетрадиційних» для такої категорії кримінальних протиправних діянь (ритуальних вбивств, вандалізму тощо); зростання питомої ваги неповнолітніх жіночої статі у вчиненні кримінальних правопорушень та їх участь у тяжких злочинах;

– запропоновано до суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються дітьми, через специфіку покладених на них завдань віднести центри соціальних служб, органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти, громадські об'єднання, що безпосередньо здійснюють освітньо-виховні та інші функції стосовно осіб до досягнення ними повноліття;

– розроблено проєкт *Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх*, в якому передбачено: алгоритми дій певних суб'єктів у найбільш типових ситуаціях, зокрема здійснення ними інформаційного обміну; засоби щодо виявлення неповнолітніх, схильних до вчинення правопорушень; підготовку й

подальшу реалізацію на регіональному та місцевому рівнях міжвідомчих комплексних планів заходів з профілактики правопорушень серед таких осіб; створення єдиної інформаційної бази даних щодо неповнолітніх, схильних до вчинення правопорушень, які вчинили кримінальні правопорушення, до яких застосовані пробаційні заходи;

– науково доведено доцільність запровадження у практику спеціально-кримінологічного запобігання ювенальній злочинності кращих зарубіжних ранньопрофілактичних практик: «School, Social workers, Police» – програма, відповідно до якої офіцери поліції проводять спеціальні курси серед неповнолітніх, спрямовані на запобігання вчиненню ними правопорушень і протидію наркоманії (Данія); «Drug Abuse Resistance Program» – програма запобігання зловживанню наркотиками в закладах початкової освіти (Англія, США); «Programs i Services for At-Risk and Familie» – надання допомоги неповнолітнім, які перебувають у соціально неприйнятних для особистісного розвитку умовах або мають схильність до асоціальної чи суспільно небезпечної активності із залученням громадських організацій, батьків, учителів і сусідів (Канада); «Youth Inclusion Program» – налагодження взаємостосунків з неблагополучними дітьми (США).

Окрім викладених, є й інші положення наукової новизни, що заслуговують на позитивну оцінку.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях зарахованих за темою дисертації

Структура дисертаційного дослідження, запропонована дисертантом, в цілому, є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до аналізу кримінологічних проблем. Розділи дисертації поєднані загальною метою дослідження і в них, відповідно до плану дослідження, розкривається його об'єкт і предмет. Нові положення, висновки і рекомендації, що висуваються в дисертації, в роботі обґрунтовуються, у першу чергу, за допомогою цілої низки методологічних принципів та методів. Вміло застосована автором методологія наукового пошуку є традиційною для правових наук, зокрема кримінально-правового циклу.

Методологічну основу дисертаційної роботи становить комплекс методів які у своїй сукупності дозволили всебічно дослідити поставлені дисертантом завдання, зокрема: *загальнонаукові* (діалектичний; системний; структурно-функціональний) та *спеціальні* (історико-правовий; компаративістський; логіко-юридичний; моделювання; формально-юридичний; статистично-математичний) методи дослідження.

Дисертант провів доктринальну розробку використовуючи емпіричну базу, яку становлять систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, Національної поліції України за 2005–2023 рр.; результати вивчення матеріалів 812 кримінальних проваджень за ознаками ст.ст. 115, 185–187, 189, 289, 296 Кримінального кодексу України; узагальнені дані анкетувань 311 працівників ювенальної превенції Національної поліції з Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Івано-Франківської, Житомирської, Київської, Львівської, Одеської, Черкаської областей, міста Київ; 1 250 учнів 9–11 класів та 324 учителів загальноосвітніх шкіл м. Київ.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних заходах, що в цілому свідчить про належний рівень її апробації. Основні наукові результати дисертації викладені у 26 наукових публікаціях, серед яких 20 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, три – у наукометричних базах Scopus, Web of Science, дві тези доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, та одна монографія.

Аналіз змісту роботи дозволяє, в цілому, позитивно оцінити структуру дослідження, вона достатньо повно розкриває мету та поставлені задачі, які знайшли своє відображення в авторських висновках. Сформульовані дисертантом наукові положення, висновки і рекомендації обґрунтовані.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для практики запобігання злочинності

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації запропоновано концептуальний підхід, спрямований на удосконалення кримінологічної практики щодо запобігання злочинності неповнолітніх. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та може бути використано в:

науково-дослідній роботі – під час проведення фундаментального дослідження за темою «Інституційні спроможності України для післявоєнного відновлення: нормативно-правові механізми ефективної реалізації» (акт Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України від 3 квітня 2024 р.) і подальших наукових досліджень кримінологічних проблем злочинності, підвищення ефективності запобігання кримінальним протиправним проявам неповнолітніх (акт Центру українсько-європейського наукового співробітництва від 4 березня 2024 р.);

діяльності правоохоронних органів – для розроблення й удосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовки методичних рекомендацій з питань запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються неповнолітніми, захисту потерпілих (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 5 квітня 2024 р. № 50640);

освітньому процесі – для підготовки підручників, курсів лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з курсів кримінології, кримінального права, а також під час проведення різних видів занять (тренінгів) з відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів і магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників МВС і Національної поліції України (акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 12 жовтня 2022 р.).

Аналіз змісту дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Сизоненка Антона Степановича «Теорія та практика запобігання злочинності неповнолітніх в Україні» як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для кримінологічної науки та правоохоронної практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи, дисертація містить окремі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення автором під час прилюдного захисту, зокрема:

1. Варто наголосити, що збройне вторгнення кардинально змінило соціально-економічну ситуацію в країні, вплинуло на всі сфери життєдіяльності українського суспільства. Не виключенням стала й правоохоронна сфера! Саме тому зараз у нашій державі виникла необхідність у впровадженні ефективної моделі кримінологічної безпеки, спрямованої на забезпечення законних інтересів особи, суспільства й держави та їх захист від небезпек і злочинних впливів. Таким чином, у контексті предмету дослідження з урахуванням умов воєнного стану, авторові варто було б зупинити увагу на кримінологічній безпеці та напрямках її інституційного забезпечення, у тому числі виходячи з контексту предмету дослідження.

2. Виходячи з назви роботи предметом дослідження виступає «злочинність неповнолітніх», з чим можна цілком погодитися, позаяк саме у Кримінальному кодексі України йдеться про кримінальні правопорушення таких суб'єктів, Єдиному звіті про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення (форма № 2) та ін.

У той же час, у тексті роботи автор звертає увагу на ювенальну злочинність. Наприклад, на с. 5 реферату та с. 12 дисертації А. С. Сизоненко зазначає, що ним вперше розроблено концепцію запобігання ювенальній кримінально протиправній діяльності, метою якої є вироблення універсального, персоніфікованого підходу до виправлення девіантної поведінки дитини, заснованого на ряді міжнародних та європейських рекомендацій і стандартів здійснення правосуддя щодо дитини. Концепцією також удосконалено коло суб'єктів, у повноваження яких входить протидія

кримінальним правопорушенням, які вчиняються дітьми, та передбачено актуальні теоретико-прикладні напрями, скеровані на зниження кількісних показників таких суспільно небезпечних діянь.

Таким чином, цілком логічно виникає питання, як положення задекларовані у рефераті й дисертації співвідносяться з предметом дослідження?

3. Сьогодні наша країна, крім воєнних подій, переживає глибокі соціально-економічні перетворення, а в їх межах – криміналізацію багатьох сфер життєдіяльності. Не є винятком у цьому процесі й сім'я, яка стала об'єктом учинення протиправних діянь, що призводить до зниження життєвого рівня, збільшення кількості населення, що знаходиться на межі або за межею бідності, послаблення інфраструктури охорони здоров'я, освіти й культури тощо. Більше того, в умовах воєнного стану, у державі збільшилася суспільна напруга, чимало людей втратили близьких, житло, роботу. З'явилася значна кількість внутрішньо переміщених осіб та зросла інтенсивність насильницької поведінки. Такі негативні тенденції спричинили високий рівень індикаторів домашнього насильства й зумовили необхідність розроблення сучасних науково обґрунтованих засад запобігання, з урахуванням концептуальних підходів вітчизняних і зарубіжних учених, національного законодавства й міжнародно-правових документів, практики діяльності органів правопорядку.

У таких негативних умовах, авторові бажано було б зупинити увагу на вчиненні домашнього насильства неповнолітніми з розробленням заходів запобігання.

4. Здійснюючи систематизацію детермінантів ювенальної злочинності, обумовлених воєнними, соціально-економічними та ціннісно-ідеологічними викликами, які зумовлюють інтенсифікацію деструкції поведінки неповнолітніх на груповому та особистісному рівнях, автор на жаль залишив поза увагою такий вагомий чинник як маргіналізація, який, на думку опонента, суттєво впливає на вчинення особами до 18 років кримінальних правопорушень, особливо насильницького характеру.

Варто наголосити, що посилення процесів соціального розшарування суспільства, зміни ціннісних орієнтирів, масова десоціалізація населення, а особливо воєнні дії на території країни створили підстави для посилення у суспільстві маргінальних процесів. Умови формування дитини, її виховання, соціалізація, вплив зовнішніх факторів протягом життя, впливають на розвиток маргінальності й пов'язану з нею соціальну деформацію.

Більше того, зважаючи на те, що негативні прояви маргіналізму формуються, як правило, у неблагополучних сім'ях, в яких ігноруються інтереси дитини та відбувається її психологічне відчуження, з подальшою криміногенною дезадаптацією, то виявлення таких сімей, а тим більше вплив на них різними способами, у тому числі і правовими – є одним із пріоритетних завдань профілактичного характеру. Тим більше, що формування антигромадської поведінки дітей найчастіше саме в неблагополучних, зокрема матеріально-незабезпечених сім'ях, давно підтверджується кримінологічними дослідженнями.

5. Під час захисту, в контексті розробленої автором концепції запобігання ювенальній кримінально протиправній діяльності, метою якої є вироблення універсального, персоніфікованого підходу до виправлення девіантної поведінки дитини, заснованого на ряді міжнародних та європейських рекомендацій і стандартів здійснення правосуддя щодо дитини, хотілося би почути думку про кримінологічний вимір наслідків діяльності чинної системи (якщо її можна так назвати) кримінальної юстиції. Тобто, як в контексті превентивної діяльності «працює» спілкування дітей із адвокатами, оперативними співробітниками, слідчими, суддями, працівниками служб пробації, так як кінцеві рішення у кримінальних провадженнях (з призначенням чи звільненням від покарання) впливають в подальше вчинення кримінальних правопорушень, зокрема насильницьких злочинів.

Такі зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують полеміки й щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. Вони носять локальний, переважно дискусійний характер і, в цілому, не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація *Сизоненка Антона Степановича «Теорія та практика запобігання злочинності неповнолітніх в Україні»* є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові концептуальні положення й науково-обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну кримінологічну проблему, має теоретичне значення для розвитку вітчизняної юридичної науки, є суттєвим внеском для науки кримінології, має практичне значення в контексті підвищення ефективності діяльності органів правопорядку, зокрема ювенальної превенції Національної поліції України.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та реферату в цілому відповідає встановленим Міністерства освіти і науки України вимогам. Реферат ідентичний головним положенням дисертації та відображає її основний зміст, висновки та пропозиції.

Викладене вище дає підстави для **остаточного висновку** про те, що дисертація та реферат *Сизоненка Антона Степановича «Теорія та практика запобігання злочинності неповнолітніх в Україні»* відповідають вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а їх автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**Провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник**
«22» жовтня 2024 р.

Дмитро ТИЧИНА